

Apginta disertacija apie Kiškų giminę

Vytauto Didžiojo universiteto centrinių rūmų mažojoje salėje 2000 m. birželio 27 d. viešajame jungtinės Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvos istorijos instituto doktorantūros posėdyje Nelija Nijolė Asadauskienė apgynė humanitarinių mokslų istorijos krypties disertaciją „Kiškų giminė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV a. pabaigoje–XVII a. (genealoginis tyrimas)“.

Posėdžio pradžioje N. N. Asadauskienė išdėstė ginamos disertacijos svarbiausius teiginius bei išvadas. Autorė pabrėžė, kad šalia vieno iš valdovo aplinkos Dombrovos herbo bajorų vardo bei tėvavardžio nuo XV a. vidurio pradedama minėti Kiškos pavardė, o nuo XV a. pabaigos ji jau nuolat kartojasi. Nors LDK Dombrovos herbą turėjo virš 60 giminių, jis buvo išlaikytas iki paskutinės Kiškų vyriškųjų palikuonių linijos. Išanalizavusi šaltinius, N. N. Asadauskienė nustatė, kad pagal agnatinę liniją Kiškų protėvis buvo Petras Strumila. Jo pirmakiai iš Mozūrijos į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (toliau – LDK) atvykę dar Vytauto laikais. Vyresnysis Petro sūnus Stanislovas buvo Kiškų giminės pradininkas, nes kaip tik šalia jo vardo bei tėvavardžio nuo XV a. pabaigos valstybiniuose dokumentuose atsiranda neabejotinai iš pravardės kilusi Kiškos pavardė. Kiškos pagal vyriškąją liniją buvo lenkų kilmės, pagal moteriškąją – lietuvių. Į LDK elitą Kiškos įsiliejo susigimniavus su Mantigirdaičiais, todėl save laikė šios giminės tęsėjais. Po Stanislovo I mirties Kiškų giminę iki XVII a. vidurio tęsė keturios vyriškos kartos, tačiau ji baigėsi Kristupo Kiškos dukterų mirtimi. Iš viso LDK istorijoje savo pėdsakus paliko 29 Kiškų giminės asmenys (13 vyrų ir 16 moterų). Iš jų tik 4 nesukūrė šeimos, o 25 buvo susituokę 35 kartus. N. N. Asadauskienė paste-

bėjo, jog daugiausia santuokų su Radvilų gimine (apie 20,5%). Pavyko nustatyti ir giminės vyrų gyvenimo trukmės vidurkį, – apie 48 metus. Apibūdinama šios giminės vedybinių partnerių titulinę priklausomybę, autorė konstatavo, kad paveldėtą kunigaikščių titulą turėjo 11 Kiškų sutuoktinių (apie 32,3%). Pasak N. N. Asadauskienės, genealoginio medžio analizė parodė, kad sudarant matrimonialias sąjungas XV a. pabaigoje–XVII a. pradžioje Kiškų giminė priklausė elitiniam LDK sluoksniui. Tuo tarpu paskutinių kartų atstovų santuokos buvo sudaromos su antraeilės reikšmės LDK giminėmis.

Nors ginamoji disertacija pristatyta kaip genealoginis tyrimas, čia nemaža vietos skirta ir šios giminės atstovų konfesinėms nuostatoms, edukacijai, žemėvaldai, pilietiniam aktyvumui aptarti. Vertindama konfesines Kiškų giminės nuostatas N. N. Asadauskienė pastebėjo, kad ši giminė buvo katalikiška ir neturėjo jokių saitų su stačiatikių bažnyčia bei kultūra. LDK plintant reformacijai, kai kurie giminės atstovai tapo protestantais. Vienas iš pirmųjų į protestantų pusę perėjo Vitebsko vaivada Stanislovas Kiška. Tačiau jau XVII a. pirmajame dešimtmetyje Kiškos susigrąžino katalikiškos giminės vardą. Vienas iš pirmųjų į katalikybę perėjo vyriausiasis Stanislovo III sūnus Stanislovas. Apytiksliais disertantės apskaičiavimais protestantais buvo tapę 13 giminės atstovų, o 6 iš jų vėliau perėjo į katalikybę.

N. N. Asadauskienė pastebėjo, kad iki XV a. vidurio Vakarų Europos universitetuose Kiškos nestudijavo. Pirmasis į Bazelio universitetą 1563 m. išvyko Jonas Kiška. Vėlesnių kartų atstovai žinių semdavosi ne tik Vilniaus, bet ir Paduvos, Ingolštato universitetuose.

Vertindama pilietinį aktyvumą, N. N. Asadauskienė pabrėžė, jog nuo XV a. pabaigos iki XVII a. vidurio Kiškos buvo viena iš elitinių giminių, tačiau neišugdžiusi išskirtinių, LDK politinę įvykių raidą, mentalines visuomenės nuostatas keitusių asmenybių. Pasak disertantės, Kiškų giminės istorija „ne herojų, o piliečių, parankiai išnaudojusių pilietines teises, istorija“.

N. N. Asadauskienės išsakytiems teiginiams oponavo habil. dr. S. Lazutka (Vilniaus universitetas) ir dr. V. Vaidada (Klaipėdos universitetas). S. Lazutka pastebėjo, jog tokiais tyrimais atkariaujamos lenkų istorikams užleistos pozicijos. Jo manymu, darbe galime įžvelgti ne tik genealoginį tyrimą, bet ir išryškėjo politinės Kiškų biografijos. Oponentas teigė, kad darbai panaudota daug šaltinių, jame mažai klaidų, be to, ičtaisytos prieš tai istoriografijoje įsivėlusios klaidos, tad ginamos disertacijos pagrindu pasiūlė išleisti monografiją. V. Vaidada pažymėjo, jog panašaus pobūdžio darbų pasi-

gendama kiekvienoje konferencijoje. Nurodydamas disertacijos spragas, oponentas pabrėžė, kad darbe vartojama buržuazijos sąvoka, kuri ignoruojama anglosaksiškoje historiografijoje. Taip pat atkreipė dėmesį, kad per mažai vietos disertacijoje skirta Kiškų žemėvaldai Žemaitijoje. Atsakydama į pastarąjį „priešaištą“, N. N. Asadauskienė pabrėžė, jog Žemaitijoje buvo ne pačios pajamingiausios Kiškų valdos.

Savo kalboje darbo vadovas habil. dr. E. Gudavičius (Lietuvos istorijos institutas, Vilniaus universitetas) pastebėjo, kad Kiškų giminės archyvo vienoje vietoje nėra, todėl disertacijai buvo panaudotos net 9 nepublikuotų šaltinių grupės, pateiktos hipotetiškos išvados. E. Gudavičius atkreipė dėmesį, jog neretai kyla klausimas – kiek reikia teorijos, kiek faktinės medžiagos. Pasak darbo vadovo, reikia susidaryti savo darbo teorijos rė-

mus, o šiuo atveju *modus vivendi* buvo surastas.

Taip pat savo mintimis pasidalijo doktorantūros komiteto nariai. Habil. dr. E. Ulčinaite (Vilniaus universitetas) pastebėjo, kad kiekvienos giminės istorija yra susipynusi su tautos, valstybės istorija, Kiškų giminės taipogi. E. Ulčinaite atkreipė dėmesį į tai, jog iš Kiškų giminės būta literatų. Kaip pavyzdį nurodė Mikalojų Kišką iš Cechovičių. Trumpai apibūdindama ginamą darbą E. Ulčinaite pastebėjo, kad statistinių duomenų gausa kai kada nustelbia interpretacines įžvalgas. Doktorantūros komiteto posėdžiui pirmininkavęs habil. dr. A. Tyla (Lietuvos istorijos institutas) pastebėjo, jog N. N. Asadauskienės darbas pristatomas kaip genealoginis tyrimas, tačiau iš tikrųjų yra daug platesnis – turi politinės, konfesinės, ūkio istorijos elementų. Habil. dr. S. Vansevičius (Vilniaus universitetas) pabrėžė, kad darbe teisin-



N. N. Asadauskienė su doktorantūros komiteto nariais ir oponentais (sėdi: N. N. Asadauskienė ir prof. habil. dr. E. Gudavičius (pirmininkas ir darbo vadovas), stovi iš kairės į dešinę: dr. V. Almonaitis, prof. habil. dr. A. Tyla, prof. habil. dr. E. Ulčinaite, prof. habil. dr. S. Lazutka (oponentas), prof. habil. dr. S. Vansevičius, doc. dr. V. Vaivada (oponentas), Kaunas, 2000 m. birželio 27 d.

gai išspręsti valstybingumo, teisiniai klausimai. Jo manymu, autorė teisingai akcentavo, jog didikų oligarchija formavo teisinę sistemą. Dr. V. Almonaitis (Vytauto Didžiojo universitetas) pastebėjo, kad tyrinėtojų dėmesys iki šiol buvo sutelktas į Gediminaičių dinastijos istorijos tyrimus. Pastaruoju atveju lyg ir buvo sulaužyta ši tradicija. Apibūdindamas N. N. Asadauskienės darbą V. Almonaitis pastebėjo, jog autorei

buvo įmanoma apžvelgti visą Kiškų giminės istoriją, kitiems tyrinėtojams tai padaryti daug sudėtingiau. Pasidžiaugta, jog darbe išryškintas Kiškų ryšys su Mantigirdaičiais.

Tad Kiškų giminės istorijos tyrimai atskleidė tolesnes LDK didikų giminų tyrimų perspektyvas. Tikimės panašaus pobūdžio ginamų disertacijų sulaukti ir ateityje.

Robertas JURGAITIS